

Sygn. akt IV CSK 439/11

WYROK

W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 10 maja 2012 r.

Sąd Najwyższy w składzie :

SSN Irena Gromska-Szuster (przewodniczący)

SSN Dariusz Dończyk

SSN Zbigniew Kwaśniewski (sprawozdawca)

w sprawie z powództwa Spółdzielczej Kasy Oszczędnościowo - Kredytowej
we W.

przeciwko Krajowej Spółdzielczej Kasie Oszczędnościowo - Kredytowej w S.

o ustalenie nieważności uchwały,

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Cywilnej

w dniu 10 maja 2012 r.,

skargi kasacyjnej strony powodowej

od wyroku Sądu Apelacyjnego

z dnia 16 lutego 2011 r.,

**oddala skargę kasacyjną oraz wniosek strony pozwanej
o zasądzenie kosztów postępowania kasacyjnego.**

Uzasadnienie

Sąd pierwszej instancji oddalił powództwo o ustalenie nieważności części uchwały nr 2 z dnia 13 maja 2002 r. zarządu pozwanej Kasy Krajowej w sprawie ograniczenia ryzyka kredytowego działalności Kas poprzez korzystanie z informacji Biura Informacji Kredytowej S.A., a mianowicie w zakwestionowanych przez powódkę punktach II, III i V. Sąd ten uznał, że wobec braku ustawowej definicji pojęcia norm dopuszczalnego ryzyka, normy te mogą być kwestionowane jako wskazane reguły postępowania kas zrzeszonych w pozwanej Kasie Krajowej, a taki właśnie charakter mają postanowienia punktów II, III i V uchwały, która w zaskarżonej przez powódkę części nie narusza przepisów prawa i pozostaje w funkcjonalnym związku z kompetencjami Kasy Krajowej.

Apelację powódki oddalił Sąd Apelacyjny wyrokiem z dnia 16 lutego 2011 r., w którym podzielił ustalenia faktyczne poczynione przez Sąd Okręgowy, uznając je za odpowiednią podstawę własnego rozstrzygnięcia, a nadto zaaprobował także, w zasadniczej części, ocenę prawną tych ustaleń. W ocenie Sądu odwoławczego, postanowienia punktu II uchwały nr 2 zarządu pozwanej, którym wprowadzono obowiązkowe pośrednictwo pozwanej w wymianie informacji między kasami a Biurem Informacji Kredytowej (BIK), nie naruszają art. 34 w zw. z art. 35 pkt 5 ustawy o SKOK, a powódka wyraziła zgodę na przystąpienie do systemu BIK na warunkach określonych w pkt II tej uchwały. W ocenie Sądu drugiej instancji, przy badaniu zgodności uchwały z prawem należy uwzględnić stan prawny i faktyczny istniejący w momencie jej powzięcia, a nie teraźniejsze warunki prawne, organizacyjne, techniczne i finansowe, zasadniczo odmienne od istniejących w momencie powzięcia przedmiotowej uchwały. Późniejsza zmiana tych warunków uzasadnia poszukiwanie zmiany, czy uchylenia uchwały na gruncie obowiązującego stanu prawnego, stwierdził Sąd Apelacyjny.

Ponadto punkty III i V uchwały, nakierowane na stworzenie wyszkolonej kadry kierowniczej i nadzoru nad działalnością urzędników, nie wpływają na treść stosunków prawnych pomiędzy kasami a ich klientami, a więc nie wpływają

na sferę ustawowej aktywności kas, określonej w art. 3 ust. 1 ustawy o SKOK. Zasada wolności gospodarczej nie ma absolutnego charakteru i dopuszcza ograniczenia tej wolności ze względu na ważny interes publiczny, stwierdził Sąd Apelacyjny. Spółdzielcze Kasy Oszczędnościowo-Kredytowe (SKOK) świadczą usługi parabankowe i ubezpieczeniowe i podlegają ograniczeniom w zakresie wolności gospodarowania, a wyrazem ograniczenia swobody ich działalności jest obowiązek zrzeszania się kas w Krajowej Kasie (art. 33 ust. 1 ustawy o SKOK). Posiada ona ustawowo określone uprawnienia nadzorcze względem zrzeszonych kas, wykonywane w celu zapewnienia stabilności finansowej kas i bezpieczeństwa zgromadzonych w nich oszczędności. Nadto Sąd Apelacyjny wyraził pogląd, iż postęp technologiczny i informatyczny oraz wzrost zasobności finansowej kas i poziomu merytorycznego ich urzędników może inspirować poszczególne kasy do likwidacji ograniczeń w bezpośrednim dostępie do informacji stanowiących tajemnicę bankową.

Powódka zaskarżyła w całości wyrok Sądu Apelacyjnego, opierając skargę kasacyjną na obu podstawach kasacyjnych.

W ramach pierwszej podstawy kasacyjnej skarżąca zarzuciła:

- błędną wykładnię i w jej następstwie niewłaściwe zastosowanie art. 34 i art. 35 pkt. 4, 5 i 6 ustawy z dnia 14 grudnia 1995 r. o spółdzielczych kasach oszczędnościowo-kredytowych do zaskarżonych postanowień pkt II, III i V uchwały nr 2 zarządu pozwanej; a to wobec tego, że zakres normowania tej części uchwały wykracza poza regulację zawartą we wskazanych przepisach, ponieważ sporne postanowienia uchwały nie określają norm dopuszczalnego ryzyka i mają charakter podmiotowy, a nie przedmiotowy, a kompetencja pozwanej Kasy Krajowej nie obejmuje wszelkich działań w stosunku do zrzeszonych kas, w tym narzucania swego pośrednictwa w umowach kas z innymi podmiotami;
- błędną wykładnię art. 58 § 1 i 2 k.c. przez przyjęcie, że przy badaniu zgodności uchwały z prawem należy uwzględnić nowinki techniczne systemów informatycznych, podczas gdy przesłanką uznania bezwzględnej

nieważności uchwały jest wyłącznie jej sprzeczność z przepisami prawa i z zasadami współżycia społecznego obowiązującymi w dacie jej wydania;

- błędną wykładnię i niezastosowanie art. 22 Konstytucji RP i art. 2 oraz art. 6 ust. 1 ustawy o swobodzie działalności gospodarczej w zw. z art. 3 ust. 2 u.s.k.o.k. wskutek przyjęcia, że spółdzielcze kasy nie prowadzą działalności gospodarczej z uwagi na niezarobkowy charakter, podczas gdy powódka prowadzi działalności gospodarczą;
- błędną wykładnię i niezastosowanie art. 3 ust. 2 u.s.k.o.k. w zw. z art. 1 i art. 67 Prawa upadłościowego, skutkujące nieuwzględnieniem zakresu dopuszczalnego ograniczenia działalności gospodarczej SKOK i narzucenia im nadmiernych zobowiązań finansowych, mających wpływ na sytuację finansową członków spółdzielczych kas;
- niezastosowanie art. 353¹ k.c. wskutek przyjęcia, że SKOK nie może dokonywać swobodnego wyboru kontrahenta i samodzielnie zawierać umów, bez pośrednictwa Kasy Krajowej;
- błędną wykładnię art. 33 ust. 1 u.s.k.o.k. wskutek uznania go za źródło ograniczenia swobody gospodarczej kas, podczas gdy działania pozwanej wobec zrzeszonych kas są działaniami w ramach stosunku członkostwa, a więc stosunku cywilnoprawnego, a nie władczego.
- niezastosowanie art. 15 ust. 1 pkt 2 i 5 u.z.n.k. w zw. z art. 58 § 1 i 2 k.c., podczas gdy wymuszanie wyboru określonego podmiotu jako kontrahenta jest czynem nieuczciwej konkurencji w postaci utrudniania innym przedsiębiorcom dostępu do rynku i nakazania korzystania ze swego pośrednictwa w świadczeniu usług określonych uchwałą, z wyłączeniem innych podmiotów.

Zarzuty mieszczące się w ramach drugiej podstawy kasacyjnej objęły naruszenie:

- art. 382 k.p.c. poprzez oparcie orzeczenia na faktach nieustalonych przed sądami obu instancji, a dotyczących aktualnych rozwiązań technologicznych i możliwości technicznych systemów informatycznych powódki;

- art. 328 § 2 k.p.c. w zw. z art. 391 § 1 k.p.c. wskutek lakonicznego uzasadnienia zaskarżonego wyroku i niewyjaśnienia podstaw odmowy uwzględnienia zarzutu naruszenia art. 15 ust. 1 pkt 2 i 5 u.z.n.k. w zw. z art. 58 § 2 k.c.

Powódka wniosła o uchylenie w całości zaskarżonego wyroku Sądu odwoławczego i przekazanie sprawy temu Sądowi do ponownego rozpoznania i rozstrzygnięcia o kosztach postępowania kasacyjnego.

W obszernym piśmie procesowym z dnia 26 września 2011 r. strona pozwana wniosła o oddalenie skargi kasacyjnej powódki i zasądzenie kosztów postępowania kasacyjnego, wskazując na swoje ustawowe uprawnienia do wykonywania funkcji nadzorczych wobec zrzeszonych kas w postaci zachowań kwestionowanych przez powódkę.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Skarga kasacyjna nie zasługiwała na uwzględnienie wobec braku w niej uzasadnionych podstaw.

Zarzuty mieszczące się w ramach drugiej podstawy kasacyjnej nie okazały się trafne. Przepis art. 328 § 2 k.p.c. określa jedynie wymagania konstrukcyjne uzasadnienia orzeczenia. Nie stanowi on więc właściwej płaszczyzny do krytyki poprawności przyjętych za podstawę zaskarżonego wyroku ustaleń faktycznych, ani ich oceny prawnej. Sąd Apelacyjny w uzasadnieniu zaskarżonego wyroku dostatecznie wyjaśnił zarówno jego podstawę faktyczną jak i prawną. Kwestionowanie tego rozstrzygnięcia za pomocą zarzutu naruszenia art. 328 § 2 k.p.c. w zw. z art. 391 § 1 k.p.c. jest zatem zabiegiem chybionym (por. wyrok SN z dnia 28 lutego 2006 r., sygn. akt III CSK 149/05, niepubl.).

Natomiast uzasadnienie zarzutu naruszenia art. 382 k.p.c. pozostaje w wewnętrznej sprzeczności z uzasadnieniem zarzutu naruszenia art. 58 § 1 i 2 k.c. (pkt 2a) zarzutów skargi kasacyjnej), ponieważ strona skarżąca kwestionuje nie ustalenie przez Sądy faktów dotyczących rozwiązań technologicznych i możliwości technicznych systemów informatycznych powódki (pkt 8 zarzutów), wcześniej negując potrzebę uwzględniania tych faktów przy badaniu zgodności uchwały z prawem (pkt 2a) zarzutów) i orzekaniu o jej nieważności.

Wobec bezzasadności zarzutów naruszenia prawa procesowego, oceny zarzutów zgłoszonych w ramach pierwszej podstawy kasacyjnej należało dokonać z uwzględnieniem stanu faktycznego przyjętego za podstawę rozstrzygnięcia przez Sąd drugiej instancji.

Nie okazały się trafne zarzuty naruszenia art. 34 i art. 35 pkt 4, 5 i 6 ustawy z dnia 14 grudnia 1995 r. o spółdzielczych kasach oszczędnościowo-kredytowych (cyt. dalej jak: u.s.k.o.k.), uzasadnione podjęciem uchwał przez zarząd pozwanej z przekroczeniem zakresu regulacji ustawowej oraz określonych nią kompetencji pozwanej. Zważyć bowiem należy, że przepis art. 35 u.s.k.o.k. wymienia tylko przykładowe przejawy i formy prowadzenia przez pozwaną działalności na rzecz swoich członków, nie stwarzając zamkniętego ustawowego katalogu tych czynności. Ustawodawca, wskazując w art. 35 u.s.k.o.k. „.... w szczególności ...” na przejawy prowadzenia działalności przez pozwaną, nie pozbawił pozwanej podejmowania działań na rzecz swoich członków w innych niż wymienione formach, jeśli w ocenie pozwanej określony rodzaj działalności zmierzać ma do zapewnienia realizacji ustawowych celów działalności pozwanej, wymienionych w art. 34 u.s.k.o.k. Dlatego zarzut skarżącej wykroczenia poza zakres ustawowej regulacji przy podejmowaniu przez pozwaną kwestionowanych uchwał oparty został na błędnym założeniu stworzenia przez ustawodawcę ograniczonego, zamkniętego katalogu działań pozwanej na rzecz swoich członków. Natomiast ustawowo określone w art. 34 u.s.k.o.k. cele działalności pozwanej, zmierzające do zapewnienia bezpiecznego funkcjonowania poszczególnych kas – członków pozwanej, wręcz wymuszały na pozwanej stworzenie takich mechanizmów – także poza wymienionymi tylko przykładowo w art. 35 u.s.k.o.k. – które zapewniłyby w ówczesnym czasie funkcjonowania kas realizację przez pozwaną przypisanych jej ustawowych celów. Zarzut błędnej wykładni i niewłaściwego zastosowania art. 34 i art. 35 pkt 4, 5 i 6 u.s.k.o.k. okazał się więc bezzasadny.

Wobec zasadnego uznania przez Sąd odwoławczy zaskarżonych uchwał za niepozostające w sprzeczności z wymienionymi obu przepisami u.s.k.o.k. chybiony okazał się zarzut niezastosowania art. 58 § 1 i 2 k.c. zważywszy, że w uzasadnieniu zaskarżonego wyroku brak jest jakiegokolwiek ustalenia, aby sporne uchwały pozostawały w sprzeczności także z zasadami współzycia

społecznego. W tej sytuacji nie było podstaw do dokonywania subsumpcji art. 58 § 2 k.c.

Nie można również podzielić zarzutu strony skarżącej błędnej wykładni art. 58 § 1 k.c., uzasadnionego uwzględnieniem przez Sąd - poza stanem prawnym - także warunków technicznych systemów informatycznych funkcjonujących u powódki w dacie podjęcia kwestionowanych uchwał. W ocenie składu Sądu Najwyższego orzekającego w niniejszej sprawie, Sąd Apelacyjny trafnie uznał, że przy badaniu zgodności uchwał z prawem należy mieć na uwadze zarówno stan prawny jak i stan faktyczny istniejący w momencie podjęcia uchwał. Ponieważ niekwestionowanym ustaleniem faktycznym jest ustalenie, że w 2002 r. Biuro Informacji Kredytowej (dalej: BIK) nie było w stanie zawrzeć odrębnych umów pojedynczo ze wszystkimi kasami - członkami pozwanej, a kasy te nie były wówczas w stanie sprostać wymaganiom technicznym, stawianym przez BIK, to trzeba przyjąć, że istniała wtedy podstawa – uwzględniając obowiązek realizacji ustawowo określonych celów działalności Kasy Krajowej – do podjęcia uchwały o przymusowym pośrednictwie pozwanej w zawieraniu przez poszczególne kasy umów z BIK.

Obecnie, po zmianie warunków, poszczególne kasy jako członkowie zrzeszeni w spółdzielni - Kasie Krajowej (art. 33 ust. 1 u.s.k.o.k.) mogą zmierzać do podjęcia przez walne zgromadzenie tej spółdzielni, w którym uczestniczą, uchwały o zmianie statutu i wprowadzeniu do niego postanowień przewidujących możliwość uchylania uchwał zarządu w razie zaistnienia zmiany warunków w porównaniu z istniejącymi w dacie ich podjęcia. Poszczególne Kasy mogą także wypowiedzieć umowy, które zawarły z pozwaną Kasą Krajową.

Sąd Apelacyjny nie dopuścił się również naruszenia przez błędną wykładnię art. 22 Konstytucji RP oraz art. 2 oraz art. 6 ust. 1 u.s.d.g. w zw. z art. 3 ust. 2 u.s.k.o.k. Trafnie uznał Sąd Apelacyjny, że art. 22 Konstytucji RP dopuszcza ograniczenie wolności działalności gospodarczej dokonane ustawą i tylko ze względu na ważny interes publiczny. Takim przepisem jest bez wątpienia art. 34 u.s.k.o.k., który pozwala Kasie Krajowej na ograniczenie swobody działalności gospodarczej poszczególnych zrzeszonych w niej kas, poprzez takie działania,

które mają zmierzać do osiągnięcia ustawowych celów jej działalności, a ważnym interesem publicznym jest z pewnością realizacja celu, którym jest zapewnienie bezpieczeństwa zgromadzonych w kasach oszczędności oraz zgodności działań kas z przepisami ustawy.

Natomiast zarzut błędnej wykładni art. 2 oraz art. 6 ust. 1 u.s.d.g. w zw. z art. 3 ust. 2 u.s.k.o.k., uzasadniony przyjęciem, że kasy nie prowadzą działalności gospodarczej z uwagi na jej niezarobkowy charakter, jest bezpodstawny, ponieważ Sąd odwoławczy takiego poglądu nie wyraził w uzasadnieniu zaskarżonego wyroku. W judykaturze już wcześniej zostało jednoznacznie przesądzone, że działalność kas jest uznawana za działalność gospodarczą chociaż niezarobkową (v. uchwałą SN z dnia 21 stycznia 2011 r., III CZP 125/10, OSNC 2011 r. Nr 10, poz. 107). Sąd Apelacyjny stwierdził jedynie, że kasy podlegają ograniczeniom w zakresie wolności gospodarowania, których przejawem jest obowiązek zrzeszania się kas (art. 33 ust. 1 u.s.k.o.k.), czego jednak nie można utożsamiać z zarzutem skarżącej rzekomego przyjęcia przez Sąd Apelacyjny, iż powódka nie prowadzi działalności gospodarczej. W tej sytuacji przypisywanie Sądowi odwoławczemu błędnej wykładni i niezastosowania art. 3 ust. 2 u.s.k.o.k. jest zarzutem bezzasadnym.

Nie okazał się również trafny zarzut niezastosowania w sprawie art. 353¹ k.c. Wyrażona w nim zasada swobody umów doznaje bowiem ograniczeń przy pomocy przesłanek określonych w tym przepisie, wśród których wymienia się m.in. ustawę jako źródło mogące ograniczać treść lub cel umowy. Ponadto, wprowadzenie zaskarżoną uchwałą obowiązku pośrednictwa pozwanej w zawieraniu przez powódkę umów z BIK nie stanowiło wprost o ograniczeniu swobody kontraktowej w kształtowaniu treści umowy (praw i obowiązków) pomiędzy jej stronami, a ponadto przedmiotem sporu w niniejszym procesie nie jest zakres swobody kontraktowej przy zawieraniu umowy pomiędzy powódkę a BIK, a ocena zgodności uchwały Zarządu pozwanej z prawem.

Można zgodzić się ze skarżącą o tyle, że przepis art. 33 ust. 1 u.s.k.o.k. nie jest bezpośrednim źródłem, z którego wypływa ograniczenie swobody gospodarowania kas, ponieważ przepis ten przewiduje wyłącznie obowiązek

zrzeczania się kas w Kasie Krajowej. Uznanie przez Sąd odwoławczy tego ustawowego obowiązku za bezpośredni wyraz ograniczenia w zakresie wolności gospodarowania jest nadmiernym uproszczeniem, ponieważ bezpośrednim źródłem takiego ograniczenia są uchwały organów Kasy Krajowej jako spółdzielni osób prawnych, które to uchwały wiążą członków tej spółdzielni na ogólnych, przewidzianych prawem spółdzielczym, zasadach. Zasadność tego zarzutu powódki nie mogła jednak mieć żadnego wpływu na wynik rozstrzygnięcia.

Chybiony okazał się również ostatni z zarzutów w ramach pierwszej podstawy kasacyjnej naruszenia przez niezastosowanie art. 15 ust. 1 pkt 2 i 5 ustawy o zwalczaniu nieuczciwej konkurencji (u.z.n.k.). Przedmiotem niniejszego procesu nie jest bowiem ocena ważności czynności prawnej (umowy) dokonanej pomiędzy powódką a BIK, ale ocena ważności uchwały zarządu pozwanej spółdzielni osób prawnych. Tymczasem przepisy objęte przytoczonym zarzutem ich naruszenia dotyczą określonych zachowań przedsiębiorcy wobec osób trzecich, czy też jego działań mających na celu wymuszanie na klientach określonych zachowań, a więc zupełnie innej płaszczyzny podmiotowej, aniżeli ocena ważności uchwały organu osoby prawnej znajdującej zastosowanie w relacji pomiędzy spółdzielnią osób prawnych (Kasą Krajową) a powódką, będącą członkiem tej spółdzielni.

W tym stanie rzeczy Sąd Najwyższy orzekł jak w sentencji na podstawie art. 398¹⁴ k.p.c.

Oddalenie wniosku strony pozwanej o zasądzenie kosztów postępowania kasacyjnego uzasadnione jest tym, że wniosku tego strona pozwana nie zgłosiła w odpowiedzi na skargę kasacyjną, wymagającą zachowania terminu określonego w art. 398⁷ § 1 k.p.c., a dopiero w piśmie procesowym z dnia 26 września 2011 r.